

LEGEA LUI DUMNEZEU ȘI LIBERTATEA ÎN GÂNDIREA TEOLOGULUI PROTESTANT RUDOLF BULTMANN

Pr. dr. Mihai IORDACHE
Arhiepiscopia Bucureștilor

Abstract

Is it possible that God's law can help us to become free? Isn't indeed limited and restricted our freedom if we must submit strictly the commandments of the Creator? Can the freedom be considered as our independence to all internal and external challenges? These are just some questions that this text try to answer, as they are discovered in the thinking of the Protestant theologian Rudolf Bultmann (1884-1976), one of the leading Protestant theologians of the twentieth century and the promoter of the idea of demythologizing (demythisation) New Testament. His concepts are evaluated with a critical view, by comparing them with the teaching of the Orthodox Church and patristic thought.

Keywords: Protestant theology, freedom, God's law, independence, grace, will.

Introducere

Textul de față încearcă să găsească resorturile legii lui Dumnezeu în om, a libertății omului și a independenței acestuia față de tentațiile interioare și exterioare, precum și raporturile dintre ele, așa cum se regăsesc în gândirea teologului protestant Rudolf Bultmann (1884-1976), unul dintre cei mai importanți teologi protestanți ai secolului XX, profesor universitar de Noul Testament, promotorul ideii de demitologizare (demitizare) a Noului Testament și membru al mișcării Teologiei Dialectice. Studiul acestor concepte nu este unul exhaustiv, ci mai degrabă de prezentare generală a temelor, așa cum sunt regăsite în operele principale ale autorului luteran.

Gândirea lui Rudolf Bultmann, aflată în contrapunct cu gândirea ortodoxă, are totuși unele puncte comune cu aceasta. Textul

de față surprinde câteva dintre aceste „punți de legătură” între cele două tradiții creștine, apuseană și răsăriteană.

1. Rudolf Bultmann (1884-1976). Scurte repere biografice

Considerat unul dintre cei mai importanți teologi protestanți ai secolului al XX-lea, Rudolf Bultmann s-a născut pe 20 august 1884 la Wiefelstede și a murit pe 30 iulie 1976 la Marburg, în Germania. După ce a predat la mai multe facultăți din Germania, în diverse posturi academice, a fost profesor universitar la catedra de Noul Testament a Facultății de Teologie Protestantă a Universității din Marburg, între anii 1921-1951. În timpul vieții, i-a cunoscut îndeaproape pe teologii protestanți Karl Barth și Emil Brunner, dar și pe renumiții filosofi și oameni de cultură Martin Heidegger, Martin Buber, Rudolf Otto, Paul Tillich și alții.

Dintre cele mai importante lucrări ale sale amintim: *Istoria tradiției sinoptice (Geschichte der synoptischen Tradition)*, *Teologia liberală și noua mișcare teologică (Die liberale Theologie und die jüngste theologische Bewegung)*, *Biserica și învățătura în Noul Testament (Kirche und Lehre im Neuen Testament)*, *Noul Testament și Mitologia (Neues Testament und Mythologie)*, *Credință și Înțelegere (Glauben und Verstehen)*, *Comentariul la Evanghelia după Ioan (Das Johannesevangelium und sein Kommentar)*, *Jesus, Creștinismul primar în contextul religiilor antice (Das Urchristentum im Rahmen der antiken Religionen)*. Ca urmare a acestor lucrări și a activității sale academice a fost numit Doctor Honoris Causa al mai multor facultăți din Europa și Statele Unite ale Americii și a fost decorat de statul german cu diverse ordine.

Bultmann a făcut parte din mișcarea Teologiei Dialectice, care se afla în opoziție față de teologia tradițională liberală protestantă a sec. al XIX-lea și care propunea redescoperirea Cuvântului lui Dumnezeu prin intermediul unei teologii „de sus în jos”, prin revenirea la ideile inițiale ale marilor reformatori ai secolului al XVI-lea.

A devenit foarte cunoscut și pentru introducerea conceptului de demitizare sau demitologizare a Noului Testament, noțiune susținută în special prin renumita lucrare *Noul Testament și Mitologia (Neues Testament und Mythologie)*. Aceasta a fost considerată una dintre cele mai stranii idei teologice apărute în creștinism, fiind combătută de mulți teologi protestanți, printre care și Karl Barth,

deoarece sunt puse în pericol însăși esența creștinismului și demersul fundamental al acestuia.

Prin opera și teologia sa, Rudolf Bultmann a marcat în mod aparte gândirea teologică protestantă modernă și contemporană, fiind cunoscut și în teologia catolică și, mai puțin, în cea ortodoxă.

2. Legea lui Dumnezeu în om

Analizând problema libertății în Sfânta Scriptură, în raport cu legea mozaică dată poporului ales de Dumnezeu, Rudolf Bultmann observă că noțiunea de „libertate” nu se regăsește în textele sfinte ale Legii lui Dumnezeu, cel puțin în înțelesul pe care îl avem noi astăzi. El afirmă că „dialectica caracteristică dintre libertate și Lege nu este cunoscută în Biblie. Vechiul Testament nu cunoaște absolut deloc noțiunea de libertate. De asemenea, ea nu apare nici în predica lui Iisus Hristos. Pentru prima dată, Pavel și apoi ceilalți de după el preiau noțiunea de libertate din limbajul elen vorbit, dar aici libertatea nu are înțelesul de libertate a omului, ca ființă rațională, ci este înțeleasă mai degrabă ca o noțiune istorică. Căci ea semnifică eliberarea omului de păcate, adică de propriul său trecut de care este legat, iar, în anumite momente, eliberarea sa de sine însuși. Libertatea nu aparține ființei veșnice a omului, ci poate doar deveni un eveniment pentru om. Evenimentul acesta este posibil doar prin harul iertător al lui Dumnezeu. Căci dacă ființa omului este însăși voința sa, atunci când voința este viciată, omul însuși devine rău, și astfel trecutul omului este adus în prezent. Libertatea față de rău i-o poate da numai harul lui Dumnezeu”¹.

¹ „Die eigentümliche Dialektik zwischen Freiheit und Gesetz ist der Bibel unbekannt. Das Alte Testament kennt den Begriff der Freiheit überhaupt nicht; auch in der Predigt Jesu erscheint er nicht. Erst Paulus und ihm Folgende nehmen den Begriff aus dem hellenischen Sprachgebrauch auf, aber er hat nun nicht mehr den Sinn der dem Menschen als vernünftigen Wesen eigenen Freiheit, sondern ist gleichsam zu einem geschichtlichen Begriff geworden. Denn er meint die Befreiheit des Menschen von der Sünde und das heisst von seiner eigenen Vergangenheit, die ihm anhaftet; in gewisser Weise Befreiheit von sich selbst. Die Freiheit gehört nicht zum zeitlosen Wesen des Menschen, sondern sie kann für ihn nur Ereignis werden. Ereignis durch *die vergebende Gnade Gottes*. Denn da das Wesen des Menschen sein Wille ist, ist er, wenn sein Wille böse ist, selbst böse, und so kommt er als ein solcher mit seiner Vergangenheit in seine Gegenwart. Freiheit vom Bösen kann ihm nur Gottes Gnade geben.” Rudolf Bultmann, *Geschichte und Eschatologie*, J. C. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1964, pp. 108-109.

Socotim că acest punct de vedere al lui Bultmann este unul restrictiv, deoarece voința omului este ignorată în procesul de îndepărtare față de rău, acesta devenind o simplă unealtă de lucru a harului lui Dumnezeu; ea nu poate să funcționeze unilateral. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că mântuirea noastră depinde de voința noastră. Teologia ortodoxă acordă voinței omului demnitatea și importanța necesară realizării unui „eveniment”, acela al îndepărtării de rău, „eveniment” firește realizabil numai cu ajutorul și sprijinul harului lui Dumnezeu, de persoana umană însăși, urmare a *propriei* sale voințe, bazată pe *propria* sa credință în Dumnezeu și susținută de *propriul* său efort spiritual și fizic.

Mai trebuie adăugat și faptul că, în acest context, cele două noțiuni de „natură” și „har” sunt înțelese diferit în Răsărit și în Apus, așa cum argumentează marele teolog ortodox al sec. al XX-lea, John Meyendorff: „Natura omului este cu adevărat ea însăși numai în măsura în care ea există „în Dumnezeu” sau „în har”. Pentru aceea, harul îi conferă omului propria creștere „naturală”. Această premisă fundamentală explică din ce cauză termenii „natură” (fire) și „har” – când sunt utilizați de autorii bizantini – au un sens foarte diferit de cel occidental. Departe de a fi în opoziție directă, termenii „natură” și „har” exprimă mai degrabă un raport dinamic, viu și necesar între Dumnezeu și om, diferiți prin propriile lor firi, în comuniune Unul cu celălalt prin energia sau harul lui Dumnezeu. Totuși, omul este centrul creației – un „microcosmos” – iar liberul său arbitru definește destinul suprem al universului”².

În privința respectării Legii lui Dumnezeu, Rudolf Bultmann constată în Sfânta Scriptură o mare diferență între respectarea Legii în Vechiul Testament și în Noul Testament, în sensul că, în Noul Testament, ascultarea strictă de poruncile Vechiului Testament nu mai este suficientă pentru a duce omul către mântuirea sa. El trebuie să vadă, din perspectiva venirii Mântuitorului pe pământ, dincolo de litera Legii, să recunoască și să înțeleagă duhul acesteia, pe care apoi să-l urmeze. Bultmann afirmă că „libertatea față de lege se actualizează pe sine în libertatea de a diferenția între valid și invalid, conform conținutului său”³. În predica

² John Meyendorff, *Teologia Bizantină*, traducere de Pr. Alexandru Stan, EIBMBOR, București, 1996, p. 185.

³ Rudolf Bultmann, *Theologie des Neuen Testaments*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1984, p. 341.

profeților Vechiului Testament, simpla îndeplinire a poruncilor lui Dumnezeu nu reprezintă calea spre ceva mai bun, spre înnoibilarea omului, toată speranța sa fiind pusă în acțiunea harului lui Dumnezeu, care îl poate înnoi pe om, din interiorul său, adică să-i înnoiască inima și, mai apoi, voința. Mai târziu, Mântuitorul Hristos atenționează că binele și răul vin din inima omului. Mesajul Predicii de pe Munte solicită înnoirea și schimbarea voinței. Se argumentează limpede că simpla observare a poruncilor lui Dumnezeu date odinioară poporului evreu nu mai este suficientă pentru apropierea omului de Dumnezeu și pentru buna conviețuire a acestuia cu semenii săi. Ba chiar, în anumite cazuri, respectarea strictă a legii poate deveni, prin exagerare, un păcat împotriva lui Dumnezeu. Se poate înțelege că acum Dumnezeu solicită o bună îndreptare a omului, antrenată de voință.

Plecând de la ideea că din cauza nerespectării și disprețuirii voinței lui Dumnezeu de către om, acesta a devenit deja „rău” și trebuie să-și mărturisească și să recunoască starea de nevrednicie înaintea lui Dumnezeu, cerând de la El iertarea păcatelor și bazându-se și pe cuvintele Mântuitorului: „Cum puteți să vorbiți cele bune, odată ce voi sunteți răi?” (Matei 12, 34), Bultmann consideră că Sfântul Apostol Pavel evidențiază recunoașterea răului din om, dezvoltând această idee ca pe o învățătură teologică. Prin urmare, acesta afirmă că „omul nu este liber, ci este închis și legat de păcatele sale (*der Mensch ist nicht frei, sondern gefangen in seiner Sünde*) și greșește înaintea voinței lui Dumnezeu nu numai prin încălcarea Legii, ci prin faptul că îndeplinirea strictă a acesteia îl ademenește pe om spre păcat, atunci când el crede că-și poate fundamenta năzuința sa spre harul lui Dumnezeu pe îndeplinirea propriu-zisă a poruncilor. Căci aceasta ar însemna încrederea numai în propriile sale puteri, fără a conștientiza că omul întreg este cuprins de păcat și că trebuie să devină unul nou, în întregime”⁴. În felul acesta, teologul german recunoaște faptul că păcatul – mai bine zis, starea păcătoasă a omului – face parte din interiorul său și omul singur nu-și poate schimba starea, deoarece este parte componentă din natura sa. Totuși, creștinul trebuie să lupte continuu pentru a se îndepărta de păcate, de amenințarea puterii acestora. „Mai înainte de toate, este clar că, pentru Pavel, starea de nepăcătuire nu constă în entuziasmul voinței sau al puterii

⁴ Idem, *Geschichte und Eschatologie...*, pp. 109-110.

omului de a face binele, ci ea reprezintă ceva negativ, anume libertatea față de puterea păcatului, Pavel înțelegând, în sfârșit, prin aceasta, că omul justificat are o dimensiune eshatologică și este o ființă minunată, iar nu un simplu om care poate să-și dezvolte singur propriile puteri și aptitudini”⁵.

În acest sens, Sfinții Părinți Răsăriteni vorbesc despre lupta omului cu patimile, nu numai cu păcatele, făcând o diferență clară între păcat, ca stare accidentală de cădere a omului, și patimă, adică dependența față de păcat și repetarea frecventă a acestuia.

Omul, între păcătos și bun creat prin fire, iată dilema din care doctrina lui Bultmann nu găsește scăpare, decât în a susține antropologic statutul omului, prin natura sa, neavând nici cea mai mică posibilitate de a-și schimba sinele. Pentru răsăriteni, o astfel de poziție este total străină. Omul este înzestrat cu demnitate și cinste date de Dumnezeu și, mai ales, înnoite, prin moartea și învierea Fiului lui Dumnezeu.

Teologul luteran declară că „el (omul) poate să realizeze aceasta numai prin harul lui Dumnezeu, care este revelat în Iisus Hristos. Cine se deschide acestui har și „este în Hristos”, acela devine o făptură nouă”⁶, deoarece „creștinii au fost eliberați de Lege prin Hristos”⁷.

Analizând gândirea Sfântului Apostol Pavel, Rudolf Bultmann observă că rădăcina tuturor păcatelor rezidă în mândria sau slava de sine, ce îl determină pe om să nu se încreadă total în Dumnezeu și să încerce singur să-și protejeze și să-și salveze viața, neconsiderând-o ca pe un dar al lui Dumnezeu. Omul modern, constată autorul, se teme a se ancora temeinic în Dumnezeu și încearcă prin propria sa voință să realizeze binele în lume, prin propriile sale inițiative. În ultimă instanță, proximitatea întâlnirii

⁵ „Vor allem ist deutlich, dass für Paulus Sündlosigkeit nicht in dem Enthusiasmus, dem Willen und der Kraft, das Gute zu tun, besteht, sondern etwas Negatives ist, die Freiheit von der Macht der Sünde, dass endlich für Paulus der Gerechtfertigte eine eschatologische Größe, ein wunderbares Wesen ist, nicht der Mensch, dessen Eigenstes und Höchstes sich frei entfalten kann.” Idem, *Exegetica*, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1967, p. 38.

⁶ „Er kann das nur durch die Gnade Gottes, und diese ist in Christus offenbar geworden. Wer sich dieser Gnade öffnet und so «in Christus» ist, ist ein neues Geschöpf geworden.” Idem, *Geschichte und Eschatologie...*, p. 110.

⁷ Idem, *Theologie des Neuen Testaments...*, p. 340.

lui Dumnezeu devine subiect de spaimă și înfrigurare, creionând în sufletul omului, sleit de efortul gol și singur de a face bine, ecourile întrebării: „Reușit-am oare?” Pentru susținerea acestei idei, Bultmann citează cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Harul meu îți este de ajuns, pentru că puterea mea se desăvârșește în slăbiciune. Deci, foarte bucuros, mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele, ca puterea lui Hristos să locuiască în mine. (...) Căci atunci când sunt slab, atunci sunt puternic” (II Cor. 12, 9-10). În acest context, al eforturilor solitare, omul capătă sens numai prin istorie, el are un trecut, prin intermediul căruia trăiește în prezent și care, în același timp, își așteaptă viitorul, pregătindu-se totodată pentru acesta⁸.

Sfântul Apostol Pavel se opune a considera Legea drept cale de mântuire, excluzând teza prin care omul își poate salva propria viață, prin îndeplinirea strictă a normelor prevăzute de Lege. Bultmann afirmă că „libertatea față de Lege are un caracter dialectic și paradoxal. Distanțarea și, în același timp, obligația față de cererea legii depind de felul în care aceasta este înțeleasă. Libertatea poate fi regăsită în expresia «toate îmi sunt îngăduite dar nu toate îmi sunt de folos» (I Cor. 6, 12). Această libertate se naște prin conexiunea între obligația creștinului și Domnul Dumnezeu”⁹. Iudaismul, considerând Legea lui Moise drept o cale de mântuire, se anulează pe sine în momentul punerii în discuție a rolului deciziei umane, a hotărârii omului pentru viață, în care nu numai actul deciziei, al respectării legii în general joacă un rol esențial, ci și efortul întreprins de acesta, calea spre atingerea dezideratului. În mod principial, „evlavia față de Lege înseamnă ca omul să fie totdeauna ceea ce trebuie să fie (*der Gesetzesfromme meint im Grunde immer schon der zu sein, der er sein soll*), anticipând printr-o singură hotărâre toate deciziile ulterioare: adică, atunci când ești supus Legii, prin ascultare față de porunci, toate celelalte hotărâri necesare pentru fiecare situație sunt deja luate. (...) Aceasta nu înseamnă că supunerea omului față de Dumnezeu este o «nouă supunere adevărată», manifestată de fiecare dată prin intermediul unor decizii noi. Adevărata supunere față de Dumnezeu

⁸ Idem, *Geschichte und Eschatologie...*, pp. 110-111.

⁹ Idem, *Theologie des Neuen Testaments...*, pp. 341-342.

se realizează prin îndeplinirea fiecărei porunci (*durch die Erfüllung der einzelnen Gesetzgebote*), pentru că sunt unele porunci ale Legii care nu necesită neapărat o hotărâre, pentru a putea mărturisi preaslăvirea lui Dumnezeu”¹⁰.

Părerea Sfântului Apostol Pavel despre iudei, ca împlinitori ai Legii, redă cu alte cuvinte aceeași imagine în care se regăsește pe sine, înainte de convertire. Polemica paulină cu privire la statutul Legii ca și cale de mântuire este lămurită prin felul în care apostolul descrie existența creștină. Omul, prin harul lui Dumnezeu manifestat în Iisus Hristos a fost eliberat. În comparație cu omul vechi, eliberarea este totală, vizează sinele, trecutul și păcatele omeneșului (Rom. 6, 6). Este eliberat pentru o viață adevărată, trăită în istorie, adică pentru luarea hotărârilor cu răspundere și în mod independent în toate situațiile apărute în viață.

Pornind de la polemica paulină asupra Legii mozaice, Bultmann reafirmă ideea libertății omului, ca posibilitate de a se situa în afara sa, analizându-se în mod obiectiv, eliberat de trecutul său și, pe cale de consecință, de starea sa păcătoasă din trecut, dobândind și o înțelegere sau cunoaștere obiectivă a propriei persoane. În mod sigur, teologul protestant a fost influențat de cuvintele lui Goethe, care afirmă imposibilitatea omului de a se cunoaște pe sine însuși numai prin introspecție, ci și prin relație, fiind absolut necesar să se poată distanța de propriul eu.

3. Libertatea omului și independența față de provocările interioare și exterioare

Rolul major pe care îl conferă libertatea în viața omului, așa cum observă Rudolf Bultmann, este dat tocmai de sentimentul confortabil de distanțare a ființei umane, în exercițiul libertății, față de toate provocările interioare și exterioare ale existenței sale, asigurându-i o independență totală față de granițele și regulile impuse în timp. El afirmă că „omul este liber numai când se află la o anumită distanță față de motivația din interiorul său, adică, când motivul acțiunilor sale se plasează dincolo de clipa respectivă și profund întemeiat. Pe de altă parte, aceasta înseamnă că, atunci

¹⁰ Idem, *Geschichte und Eschatologie...*, p. 51.

când urmează o normă, fiecare hotărâre a sa capătă o direcție unitară; de asemenea, o lege căreia îi răspunde afirmativ, deoarece o poate înțelege ca pe legea ce dă unitate și înțelegere vieții sale. Numai în ascultare față de o astfel de lege, platonice vorbind, în ascultare față de ideea de bine, omul este într-adevăr liber”¹¹.

Perceperea libertății, ca și independență față de toate imboldurile interioare și exterioare, este pentru teologul german una din trăsăturile caracteristice de bază ale acestui concept, fiind în asentimentul altor personalități, precum Pestalozzi, Förster etc. Despre relația dintre libertate și independență, Bultmann afirmă: „Înțelegerea libertății ca independență interioară a fost de asemenea dezvoltată în ideea că libertatea poate fi înțeleasă ca independență față de tot ceea ce îl poate amenința sau lega pe omul interior de exterior, precum libertatea față de măsurarea valorii societății, față de situația socială și față de tot ceea ce se poate întâmpla în această viață trupească, de boală, de nevoie, de robie și de moarte”¹².

Cu peste o sută de ani înaintea lui Rudolf Bultmann, pedagogul elvețian Heinrich Pestalozzi (1746-1827) analiza principiile benefice ale educației în societate și implicațiile acestora în gradul de percepere a propriei libertăți individuale, constatând o mai bună pregătire a omului educat față de tentațiile pe care viața i le oferă, afirmând că, „în sfârșit, atunci când simt, gândesc și acționez

¹¹ „Frei ist er nur, wenn er der Motivation des Augenblicks in innere Distanz gegenübersteht, d. h. aber, wenn das Motiv seines Handelns jenseits des jeweiligen Augenblicks liegt und tiefer begründet ist. Das heisst aber wiederum, wenn er einer Norm folgt, die seinen jeweiligen Entschlüssen eine einheitliche Richtung gibt; einem Gesetz also, aber einem Gesetz, das er bejaht, weil er es als das Gesetz verstehen kann, das seinem Leben Einheit und Sinn gibt. Nur im Gehorsam gegen ein solches Gesetz, platonisch gesprochen: im Gehorsam gegen die Idee des Guten, ist er wirklich frei.“ Idem, *Der Gedanke der Freiheit nach antikem und christlichem Verständnis*, în Rudolf Bultmann, *Glauben und Verstehen*, vol. 4, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1965, pp. 44-45.

¹² „Das Verständnis der Freiheit als der inneren Unabhängigkeit ist aber auch in der Richtung entwickelt worden, dass die Freiheit als die Unabhängigkeit von allem verstanden wird, was dem innerem Menschen von aussen bedrohen und binden kann, als die Freiheit von den Wertmassstäben der Gesellschaft, von der sozialen Situation und auch von alledem, was das leibliche Dasein treffen kann, von Krankheit und Not, von Gefangenschaft und Tod.“ Idem, *Der Gedanke der Freiheit nach antikem und christlichem Verständnis...*, p. 45.

cum trebuie, recunosc o independență interioară față de râvnirile mele animalice și față de pretențiile sociale, independență care se constituie drept fundament al judecății mele despre adevăr și dreptate”¹³. În aceeași ordine de idei, Fr. W. Förster afirma: „Cine vrea să ajungă cu adevărat liber, trebuie să-și dea seama de această putere tiranică a lumii, cu toate primejdiile ei; trebuie să-și dea seama că silnicia cea mai mare a societății nu stă în mijloacele exterioare de constrângere, ci în firea noastră imitativă cu năzuințele sale după aprobarea și recunoașterea altora”¹⁴. În viața omului, fundamental este faptul că acesta trebuie să lupte din răsuferință împotriva tuturor imboldurilor interioare și exterioare, folosindu-și foarte adesea „energia în înfrânare” – cum îi place pedagogului german să spună – pentru a putea obține stăpânirea de sine, și implicit independența față de tot ce îi este nefolositor, înăuntrul și în afară, până la a dobândi libertatea, care se poate constitui drept temelie al tuturor realizărilor¹⁵.

Relația dintre libertate și independență la teologul protestant nu comportă doar trimiteri către eliberarea omului față de imboldurile interioare și exterioare ce-i pot periclita caracterul și conduita morală, ci implică noțiuni vitale, cum ar fi păcatul și moartea, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Așa și voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru. (...) Pentru că plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu, viața veșnică, în Hristos Iisus, Domnul nostru” (Rom. 6, 11. 23). Pentru Bultmann, „libertatea nu este o emancipare misterioasă din păcat și moarte, considerate puteri ale naturii. Libertatea față de moarte înseamnă să poți să-ți asumi viitorul cu adevărat, în timp ce omul sub puterea morții, cum era omul în trecut, nu are viitor”¹⁶, pentru că nu are posibilitatea recunoașterii unui viitor și nici puterea să își asume în mod personal tot ceea ce-i rezervă acest viitor, în cele din urmă, necunoscut și înspăimântător. La drept vorbind, nu este vorba atât de o independență față de păcat și de moarte, cât, mai ales, de ieșirea din robia păcatului.

¹³ Johann Heinrich Pestalozzi, *Sämtliche Werke*, Hrsg. Artur Buchenau, Bd. 12: „Schriften aus der Zeit von 1797–1799”, Berlin, 1988, p. 66.

¹⁴ Fr. W. Förster, *Îndrumarea vieții*, traducere de Nicolae Pandelea, Editura Panaghia, Suceava, 1999, p. 70.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 42 ff.

¹⁶ Rudolf Bultmann, *Theologie des Neuen Testaments...*, p. 332.

Maurice Boutin, un teolog contemporan canadian, scria următoarele: „Libertatea radicală este, conform lui Bultmann, libertatea omului față de sine însuși. Ea nu semnifică proclamarea unei subiectivități, ce poate fi înțeleasă ca rațională, din punct de vedere al autonomiei, sau drept romantică, în ceea ce privește iminența acesteia, sau proclamarea individualismului, ci libertatea față de sine însuși, înțeleasă ca o libertate față de individualitatea sa, ce își are motivele și înțelegerea sa fundamentate în propriul eu”¹⁷.

Bultmann observă o coeziune interioară între libertate și cerere, deoarece „libertatea și cererea constituie o unitate: libertatea este motivul cererii, iar cererea actualizează libertatea”¹⁸.

Lucrările teologului luteran sunt impregnate totdeauna de o viziune socială a teologiei. Dorința lui este aceea de a se putea adresa omului modern în termeni cât mai accesibili lui, simțind nevoia unei căi de comunicare directe către inima creștinului contemporan, și nu neapărat către raționalismul exacerb al acestuia. Prin explicarea relației dintre libertate și independență, dintre interiorul ființei umane și exteriorul său, Bultmann caută să explicitizeze legea, *nomos*-ul, ce leagă sufletul său de divinitate, depășind limitele empiricului. Nevoile și bolile omului nu trebuie să altereze avântul său către independență, nu trebuie să-l determine pe om să capituleze înaintea instinctului senzual și trupesc.

Demn de remarcat este raportul pe care-l stabilește Bultmann între libertatea de a face ceea ce este permis și abținerea, în mod paradoxal, prin intermediul libertății, de la punerea în aplicare a acestui demers. Bultmann afirmă că libertatea în forma ei originară poate în orice moment să capete mobilul renunțării – în aparență avem de-a face cu renunțarea la libertatea însăși, dar în realitate ne aflăm în fața unui paradox, așa cum se regăsește acesta în declarația Sfântului Apostol Pavel: „Căci cu toate că sunt liber de toți ceilalți oameni, m-am făcut slugă tuturor” (I Cor. 9, 19). Aserțiunea „toate lucrurile îmi sunt îngăduite” poate fi tradusă doar pentru un creștin, prin „toate lucrurile sunt permise”, iar

¹⁷ Maurice Boutin, *Relationalität als Verstehensprinzip bei Rudolf Bultmann*, Chr. Kaiser Verlag, München, 1974, p. 477.

¹⁸ Rudolf Bultmann, *Theologie des Neuen Testaments...*, p. 336.

aceasta reprezintă independența creștinului față de provocările lumești, anterior explicată prin posibilitatea omului de a ieși în afara sa, de a se analiza obiectiv, atemporal. Într-un astfel de context și doar printr-un astfel de exercițiu eliberator, devine evident drumul spre binele individual și mai departe, alegerea lucrurilor permise. Independența față de păcat duce la independența față de judecarea altei persoane. În acest sens, nu e nevoie de renunțarea la ceea ce este permis, pentru că lucrurile permise sunt cele prin care independența însăși se poate exprima. Restul nu se mai traduce prin libertate creștină, ci prin jurisdicția legilor pământești¹⁹.

Concluzii

Am analizat în textul de mai sus conceptele legii lui Dumnezeu, a libertății omului și a independenței acestuia față de provocările interioare și exterioare, precum și raporturile dintre ele, în gândirea teologului protestant Rudolf Bultmann. Se poate lesne observa o delimitare a gândirii lui Bultmann de tradiția protestantă și o abordare personală a acestor noțiuni, fiind influențat de gândirea stoică antică și de existențialismul prietenului său din Marburg, filosoful Martin Heidegger.

Cu toate că a împărtășit idei care sunt cu totul contrare gândirii ortodoxe, cum este cazul demitizării Noului Testament, în cazul acestor noțiuni, pe care le-am studiat, putem remarca o apropiere a teologului luteran de gândirea răsăriteană. În același timp, este relevant caracterul social și politic al conceptelor de „libertate” și „independență”, care oferă omului o responsabilitate mai mare față de existența sa în interiorul societății.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 342-343.